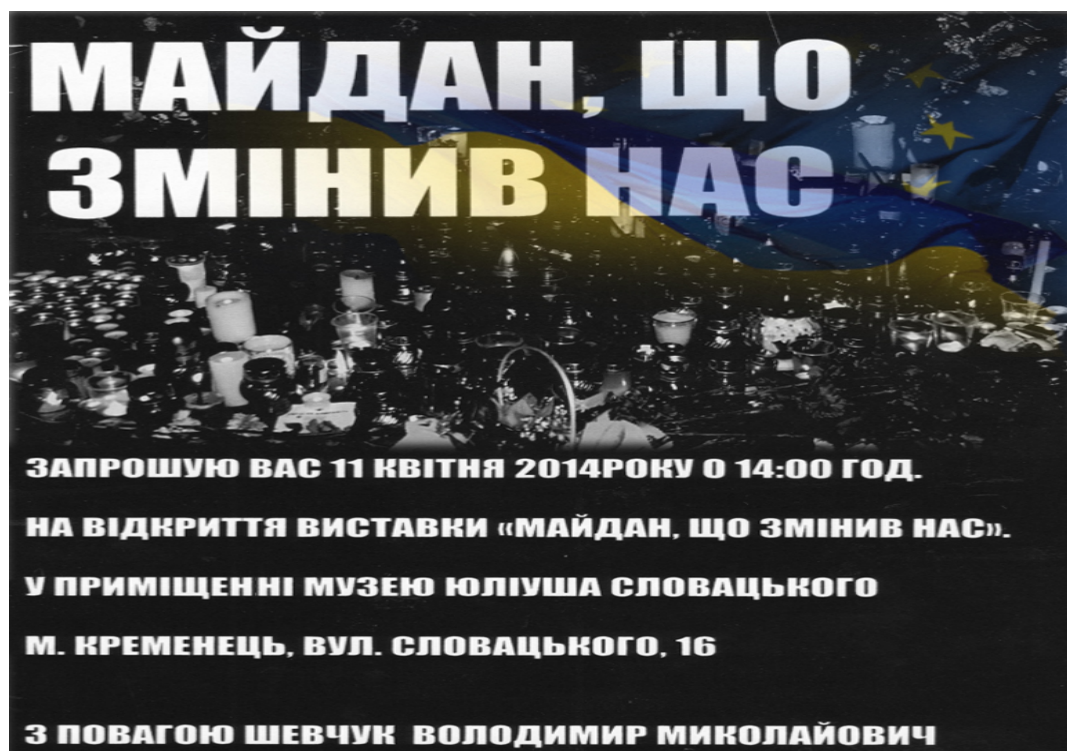

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ —

український поет, перекладач,

публіцист, громадський діяч, академік АН України.

Не так давно мені довелося побувати у місті, де пройшли дитинство, юність, а почасти й молодість Юліуша Словацького, на урочистостях, присвячених пам'яті великого поета. Кременець — один із найбільш мальовничих куточків України. Здається, він створений був умисне для того, щоб у ньому народився предивний геній Словацького. Подібно до Новогрудка, він повен згадок про поета. І пам'ять про рідне місто, про гору королеви Бони, про срібну Ікву проніс Юліуш крізь усе своє життя. Ми знаємо, що спо-мини дитинства — завжди найбільш міцні і найбільш яскраві. Дуже часто сторінки про дитячі та юнацькі роки є найсильнішими у мемуарах видатних людей, Та, можливо, ні в кого з великих художників не збережений і не відбитий у творчості «край дитячих літ» з такою

болісною і трепетною любов'ю, як у Юліуша Словацького.

У Парижі, в еміграції, під час знаменитого і трагічного єдино-борства двох гігантів — Міцкевича і Словацького — описаного в кінці п'ятої пісні поеми «Беньовський», Словацький хотів за-кликати, як він про це сам говорить, в союзники собі — не одну з альпійських вершин, не єгипетську піраміду, а саме Кременецьку гору.

Поєдинок свій з автором «Пана Тадеуша», духовну битву з «литвинами», значення якої романтична уява і хворобливе само-любство Словацького надмірно перебільшували,— цей поєдинок, цю битву прирівнював поет до суперечки між Німаном та Іквою. Про «блакитну свою Україну», і не лише про Кременець, про Ікву, а й про Тульчин, про Софіївку, про Дніпро згадував Словацький не раз із справді синівською любов'ю.

Темі «Словацький і Україна» присвячено в українському літературознавстві кілька робіт, остання і найбільш ґрунтовна з них - книга Григорія Вервеса. Дослідники звертають увагу на те, що один із найбільш ранніх творів Словацького — «Пісня козацької дівчини» — побудований на українській тематиці, що

до історії України, до часів козацтва звернений погляд Юліуша в його поемі «Змій», що дія поеми «Беньовський», як і драм «Фантазій»

та «Мазепа», відбувається на Україні. Вони вказують, що Словацький вивчав джерела, пов'язані з минулим України, в тому числі опис її, складений Бопланом. Вони підкреслюють, що в та

ких творах, як «Срібний сон Саломеї», поет

на відміну від багатьох своїх сучасників — зі співчуттям зображував рух українського селянства проти польської шляхти і магнатів. При цьому цілком правомірно згадуються імена Северина Гоцинського і Тараса Шевченка. Але важко заперечувати, що Запорізь-ка Січ у «Змії» зображена густо-фантастичними фарбами, що

у країнські пейзажі у «Беньовському» далекі від реалістичної правдивості, що Мазепа в однойменній драмі ближчий до образів Байрона і Гюґо, ніж до відомої історичної особи, що дія «Фантазія» нічим не віддзеркалює тієї країни, де вона відбувається, що мова Семенка у «Срібному сні» заповнена українізмами, вельми далекими від живої народної мови...

Та чи треба ставити перед поетом вимоги, яких він сам перед собою не ставив? Поет творить за законами, ним самим установленними, на це тонко вказував Пушкін. А в закони бурхливого романтика Словацького зовсім не входило точне зображення достеменного життя — чи то сучасного йому, чи то минулого. Україна Словацького — значною мірою фантастична, але говорить він про неї та про її народ у піднесених поетичних образах і з гарячою любов'ю.

Григорій Вервес, посилаючись на листи поета до матері, переконливо показує, що Словацький цікавився українською народною поезією і знав її — якою мірою, це інше питання. Вервес цитує передмову до «Короля Лядови», де Словацький порівнює українські народні пісні з піснями «трубадурів і труверів, прославлених у Франції, й мінезингерів у Германії» і твердить, що «пісні ці стануть основою літератури майбутнього».

Це, як вказує Вервес, писалося в 1832 р., коли нова українська література вже існувала, — але поет про неї не знав. Тим знаменніше, що Словацький, який захопився, подібно до багатьох романтиків, фольклором і черпав з нього мотиви для своїх творів, з такою прозорливістю вказав шляхи, якими справді пішла українська література. Адже творчість Шевченка, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Івана Франка, Лесі Українки, творчість усіх передових письменників України XIX—XX сторіч своїми коренями глибоко входить у народний ґрунт.

Я назвав ім'я великого Тараса Шевченка. У нас немає даних говорити про те, що Шевченко читав Словацького. Але звертаємось до вже названої поеми «Змій», читаємо там таку похідну пісню козаків:

Ho! daleko Czarne Morze,

Gdzie się czajki kąpią w pianach.

Palmy zamki na Bosforze,

Jako trzciny na limanach.

Тым, co zginą, włożym w usta

Piastr, wybity w Carogrodzie.

Pacierze za nich, a potem wina,

Wina w weneckim kryształe:

Za pamięć druhów pije drużyna.

Szumcie, czajki, szumcie, fale.

Ho! Kozak panem

Błękitnej fali...

Urra ho! dalej! urra ho! dalej!

Z naszym hetmanem

Urra ho! dalej!..

Поема написана на самому початку 30-х років минулого сторіччя. А років через десять Шевченко написав поему «Гамалія», в якій запорожці, так само, як і герої Словацького, відправляючись у морський похід проти турків, співають:

У туркені, по тім боці,

Хата на помості.

Гай, гай! Море, грай!

Реви, скелі ламай!

Поїдемо в гості.

У туркені у кишені

Таляри, дукати.

Не кишені трусить —

Їдем різать, палить,

Братів визволяти.

У туркені яничари

І баша на лаві.

Гой ги! Вороги!

Ми не маєм ваги!

Наша воля і слава!

Можна, звичайно, говорити про спільні фольклорні джерела, що породили ці незвичайно подібні між собою і за настроєм, і за формою, і за окремими виразами пісні. Але цікаво, що і в Словацького, і в Шевченка ми бачимо вигадливу версифікацію, склад-ну строфіку, зовсім не властиву народним зразкам. Говорити тут про вплив поета на поета, про ремінісценції, як уже сказано, не доводиться. Але, можливо, набагато цікавіше, ніж вишукувати впливи і ремінісценції, щасливо знаходити збіги та близькість образів і мотивів у великих поетів!
